

Asia: VN/24081/2023-OM-49

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi varmuusvankeuden käyttöön otosta ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämisestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusrekisterikeskus kiittää mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa ja lausuu kunnioittaen seuraavaa.

Oikeusrekisterikeskus (ORK) toimii useiden oikeushallinnon eri rekistereiden, mukaan lukien rikosrekisterin, rekisterinpitäjänä. Näin ehdotetuilla muutoksilla on vaikutusta myös ORK:n toimintaan.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan otettavaksi Suomessa käyttöön varmuusvankeus, johon yhdistelmärangeaistukseen tuomittu voitaisiin määrätä laissa säädettyjen edellytysten täytyessä. Varmuusvankeutta koskevien asioiden käsittely esitetään keskitettäväksi Helsingin hovioikeudelle. Koska varmuusvankeudessa olisi kysymys rikosoikeudellisesta seuraamuksesta, varmuusvankeus olisi myös tasavallan presidentin armahdusoikeuden piirissä.

Varmuusvankeuteen määrättävien joukon on tarkoitus esitysluonnoksen mukaan olla pieni ja ehdotettavia muutoksia voitaisiin soveltaa lain voimaantulon jälkeen tehtyihin rikoksiin.

Esitysluonnoksen mukaan yksi varmuusvankeuden määrittämisen harkinnassa huomioitavista seikoista olisi tuomitun aiempi rikollisuus. Varmuusvankeus lisännee siten jonkin verran tuomioistuinten rikosrekisteriin tekemien kyselyjen määrää. Samoin tasavallan presidentin armahdusoikeuden piiriin kuuluvana esitysluonnoksen ehdotukset saattavat hiukan lisätä rikosrekisteriin kohdistuvien kyselyjen määrää.

Rikosrekisterilakiin (770/1993) ehdotetaan tehtäväksi lisäys siitä, että rikosrekisteriin merkittäisiin jatkossa myös tieto varmuusvankeuden alkamisesta, varmuusvankeudesta vapauttamisesta, jäännösrangaistuksesta ja ehdonalaisen vapauden koeajan päättymisestä. Perustelutekstissä on tältä osin tosin mainittu, että kyse olisi ehdonalaisen vapauden koevapaudesta, mutta kyse lienee kirjoitusvirheestä ja perusteluissa tarkoitettaneen koeaikaa.

Esityksessä ehdotetaan, että hovioikeus (tai korkein oikeus) voisi syyttäjän varmuusvankeutta koskevan hakemuksen hylätessään määrätä, että tuomittu on vapautettava yhdistelmärangaistuksesta myös alle vuoden pituiselle valvonta-ajalle, mikäli asian käsittely on merkittävästi viivästynyt. ORK kiinnittää huomiota siihen, että rikosrekisterin tietosisältöön ei nykyisellään kuulu tieto yhdistelmärangaistukseen kuuluvan valvonta-ajan päättymispäivästä. Tämä lienee ollut tarpeetonta siitä syystä, että valvonta-aika on aina yhden vuoden mittainen. Tietoa ei ehdoteta lisättäväksi rikosrekisterin tietosisältöön myöskään esitysluonnoksessa, joten rikosrekisteritiedoista ei olisi nähtävissä sitä, onko valvonta-aika tosiasiallisesti yksi vuosi vai poikkeuksellisesti tätä lyhyempi aika. Mikäli valvonta-ajan tosiasiallinen kesto olisi tarpeen näkyä myös rikosrekisterillä, tulisi sitä koskeva lisäys tehdä rikosrekisterilakiin. Tällaisesta mahdollisesta muutoksesta aiheutuvia kustannuksia ORK:lle ei ole otettu huomioon tämän lausunnon kustannusarviossa.

Rikosrekisteritietojen EU-tiedonvaihdon piirissä on rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (214/2012) 3 §:n 2 momentin 1) kohdan mukaan rikosrekisteriin merkityt rikosrekisterilain 2 §:n 3 momentissa mainitut tiedot. Nyt varmuusvankeutta koskevat edellä kuvatut lisäykset on esitetty tehtäväksi juuri rikosrekisterilain 2 §:n 3 momenttiin, joten varmuusvankeutta koskevat tiedot ovat esitysluonnoksen perusteella mukana myös EU-tiedonvaihdossa.

Luonnoksen mukaan jos yhdistelmärangaistusta suorittava määrättäisiin varmuusvankeuteen, raukeaisi yhdistelmärangaistuksen täytäntöönpano. Varmuusvankeus alkaisi siis Helsingin hovioikeuden tai muutoksenhakuasteena korkeimman oikeuden tekemästä päätöksestä. Tieto varmuusvankeuden alkamisesta tulisi ORK:n käsityksen mukaan siten merkittäväksi rikosrekisteriin tuomioistuimen, joko Helsingin hovioikeuden tai korkeimman oikeuden, asianhallintajärjestelmän lähettämän tiedon perusteella ja se olisi teknisesti luonteeltaan yhdistelmärangaistusta koskevan tuomion suoritustieto. ORK tarvitsee varmuusvankeuteen määrittämistä koskevien tietojen lisäksi aikanaan myös tiedon tämän suoritustiedoksi merkittävän hovioikeuden ratkaisun lainvoimaisuudesta, sillä mikäli varmuusvankeuteen määrätty on jonkin toisen EU-jäsenvaltion tai Iso-Britannian kansalainen, lainvoimainen suoritustieto välitetään edelleen kansalaisuusjäsenvaltioon EU-jäsenmaiden välistä rikosrekisteritiedonvaihtoa koskevan sääntelyn mukaisesti.

Varmuusvankeuteen määrätty voi hakea vapauttamistaan Helsingin hovioikeudelta ja hakea ratkaisuun muutosta edelleen korkeimmalta oikeudelta. Lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä tehtävä hakemus varmuusvankeuteen määrätyn vapauttamisesta Helsingin hovioikeudelle, jos se katsoo, ettei edellytyksiä varmuusvankeuden jatkamiselle enää ole. ORK:lle on

tältä osin epäselvää se, tulisiko tieto vapauttamista koskevasta ratkaisusta merkitä rikosrekisteriin tuomioistuimen ratkaisun jälkeen vai vasta sitten, kun Rikosseuraamuslaitos on tosiasiallisesti vapauttanut henkilön. Asialla on merkitystä ainakin teknisen toteutuksen määrittelyn kannalta. Myös varmuusvankeudesta vapauttamista koskevan ratkaisun lainvoimaisuustieto on varmuusvankeuteen määrittämisestä koskevan ratkaisun lainvoimaisuustiedon tavoin tärkeä ORK:lle sen lakisääteisten rikosrekisteritietojen EU-tiedonvaihtoa koskevien velvoitteiden toteuttamiseksi.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutettavaksi rikosrekisterilain 4 §:n 1 momentin 1 a kohtaa siten, että Terveys- ja hyvinvoinnin laitokselle voitaisiin luovuttaa rikosrekisteritiedot myös silloin, kun on kyse tuomitusta henkilöstä. Muutos on tarpeellinen ja kannatettava ja se selkiyttää käytännön soveltamista tulevaisuudessa varmuusvankeutta koskevissa rekisteritietojen luovutustilanteissa. Lisäksi pykälässä käytetty sana ”arvio” muutettaisiin muotoon ”väkivaltariski-arvio”. ORK kannattaa myös tätä muutosta ja toteaa sen yhdenmukaistavan sääntelyssä käytettyä terminologiaa ja ehkäisevän mahdollisia tulkintaepäselvyyksiä.

ORK kiinnittää huomiota vielä siihen, ettei esitysluonnoksessa ehdoteta muutoksia syyttäjän ja Rikosseuraamuslaitoksen rikosrekisteritietoja koskeviin tiedonsaantioikeuksiin. Voimassa olevan sääntelyn perusteella syyttäjälle voidaan luovuttaa rikosrekisteristä tietoja vain syytettä, syyteharkintaa ja pakkokeinoasiaa varten ja Rikosseuraamuslaitokselle rangaistuksen täytäntöönpanoa ja soveltuvuusselvitystä varten (rikosrekisterilaki 4 § 1 momentti kohdat 2 ja 3). Myös esitysluonnoksessa on todettu, että koska varmuusvankeus ei ole varsinaisesti rangaistus vaan ennemmin turvaamistoimiluonteinen rikosoikeudellinen seuraamus, laissa puhutaan täytäntöönpanon sijaan varmuusvankeuden toimeenpanosta, toisin kuin esimerkiksi vankeuslaissa. Näin rikosrekisteritietojen luovuttaminen syyttäjälle tai Rikosseuraamuslaitokselle varmuusvankeusasian käsittelyä varten ei olisi ORK:n käsityksen mukaan nykysääntelyn perusteella mahdollista. Mikäli edellä mainituille viranomaisille olisi tarpeen mahdollistaa rikosrekisteritietojen saaminen myös varmuusvankeutta koskevien asioiden käsittelyä varten, tulisi rikosrekisterilakiin tehdä tältä osin tarvittavat muutokset.

Rikosrekisterilakia ehdotetaan muutettavaksi myös 10 §:n osalta siten, että siihen lisätään yhdistelmärangaistuksen ja varmuusvankeuden poistamista koskeva säännös. Yhdistelmärangaistuksen poistoajasta ei säädetä tällä hetkellä erikseen, joten poiston osalta sovelletaan vankeusajan pituuteen perustuvia 10 §:n 1 momentin 3 kohdan tai 2 momentin poistoaikaa. Kun jatkossa yhdistelmärangaistuksen vankeusaika voitaisiin määrätä jatkumaan varmuusvankeutena, on tarpeellista säätää siitä, ettei yhdistelmärangaistusta koskeva tieto poistu rikosrekisteristä, jos henkilö on määrätty yhdistelmärangaistuksen vankeusajan jälkeen varmuusvankeuteen. Muutoin yhdistelmärangaistus, jonka valvottu koevapaus toimeenpannaankin varmuusvankeutena, saattaisi poistua rekisteristä, vaikka sitä koskeva varmuusvankeuden toimeenpano olisi vielä kesken. Tämä olisi ongelmallista teknisen toteuttamisen ohella myös rikosrekisteritietojen selkeyden ja luettavuuden kannalta.

Esitysluonnoksessa todetusti varmuusvankeuden käyttöönotto edellyttää muutosten tekemistä ORK:n ylläpitämään rikosrekisteriin. Kustannuksiksi arvioidaan alustavasti noin 15 000 euroa

sisältäen tekniset toimet ja niiden määrittelyn tarvitseman asiantuntijatyön. Edellä kuvatusti rikosrekisteritietoja vaihdetaan myös EU-jäsenvaltioiden ja Iso-Britannian välillä (ECRIS-tiedonvaihto) ja tähän liittyvä tietojärjestelmämuutoksen arvioitu kustannus on noin 10 000 euroa sisältäen tekniset toimet ja niiden määrittelyn tarvitseman asiantuntijatyön. Esityksestä aiheutuisi siten ORK:lle arviolta noin 25 000 euron kertakustannus, jota ei tulisi kattaa ORK:n nykyisillä toimintamenomäärärahoilla. Todelliset kustannusvaikutukset selviävät, kun toteutusta aletaan suunnitella ja toteuttamismahdollisuudet on kartoitettu.

Muilta osin ORK:lla ei ole lausuttavaa esitysluonnoksesta.

Kivinen Jussi
Oikeusrekisterikeskus

Kokkonieniemi Tanja
Oikeusrekisterikeskus